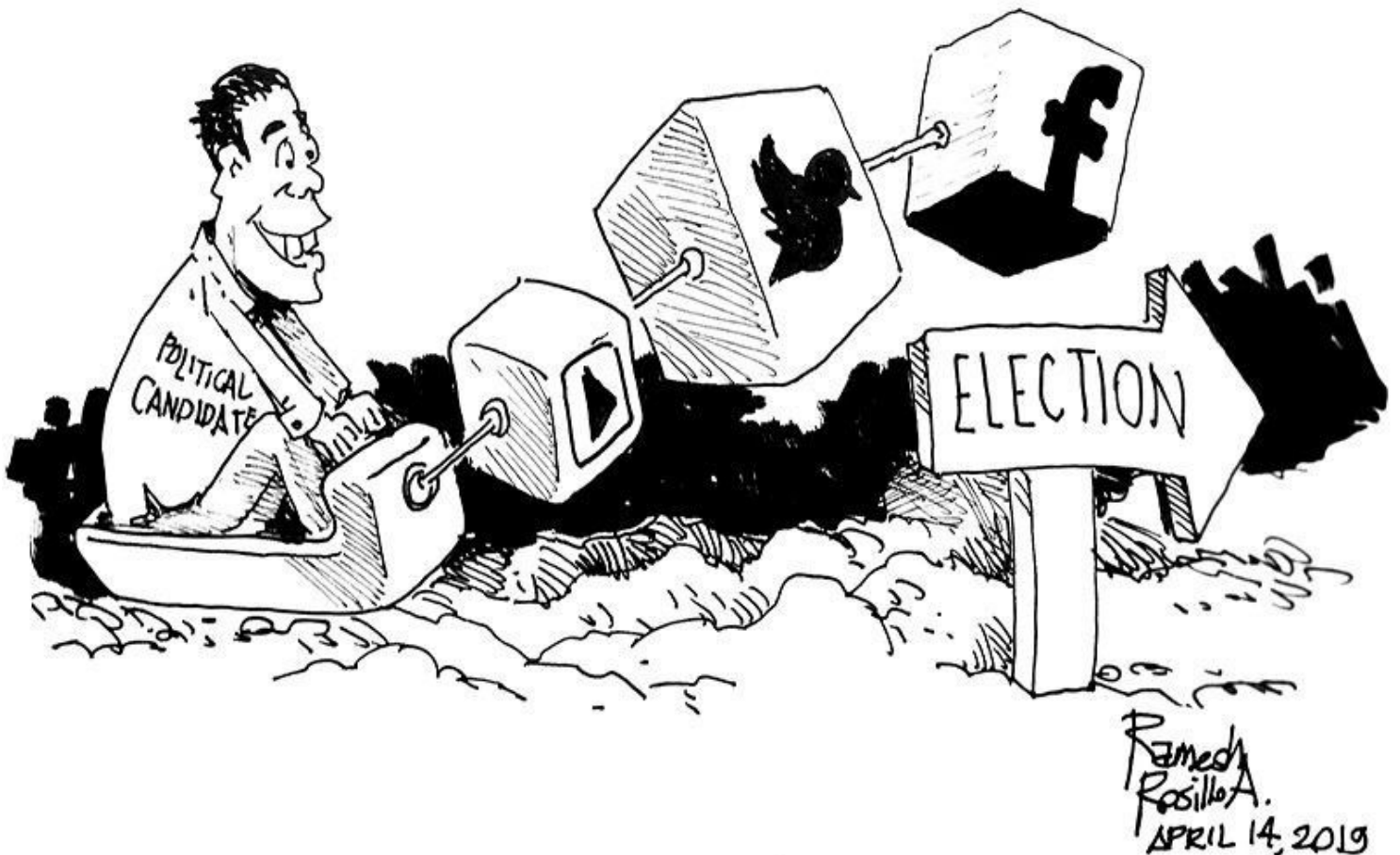

Ο έλεγχος της ενημέρωσης και η σημασία της επικοινωνίας στις μεταδημοκρατίες

«Οτιδήποτε ένας πάτρωνας επιθυμεί να εκδοθεί είναι διαφήμιση· οτιδήποτε επιθυμεί να μείνει εκτός φύλλου είναι είδηση»

L.E. Edwardson, αρχισυντάκτης της Chicago Herald

Η σημασία της διάχυσης της πληροφορίας και κατ' επέκταση της επικοινωνίας έχει αναχθεί στον σημαντικότερο λόγο κυριαρχίας πολιτικών κομμάτων παγκοσμίως. Οι δημοκρατίες άλλωστε έχουν μεταλλαχθεί με το πέρασμα των ετών και το ίδιο συμβαίνει και με τις αιτίες ανάδειξης πολιτικών

συνδυασμών στην εξουσία. Θα διαφωνήσω με τη διαφήμιση των *Νέων* περί «κουρασμένων δημοκρατιών»· δεν είναι τα πολιτεύματα από το 2010 και έπειτα όμοια με εκείνα ως το 2000. Τα νέα πολιτεύματα, σε αρκετές χώρες παγκοσμίως, ονομάζονται εν συντομία μεταδημοκρατικά γιατί ναι μεν συνεχίζουν να έχουν στοιχεία δημοκρατικά (όπως π.χ. οι εκλογές), ωστόσο δείχνουν μια αλλεργία στην ανεξαρτητοποίηση των δημοκρατικών θεσμών, ενώ παράλληλα έχουν αναγάγει την εικόνα ως τον κύριο πολιτικό σκοπό. Από μέσο δηλαδή για την κατάκτηση της εξουσίας, η «εικόνα» μετατράπηκε σε αυτοσκοπό πολιτικής πρότασης.

Πρωτοπόρος σε αυτήν την εξέλιξη ήταν οι Η.Π.Α. φυσικά. Πρέπει να ανατρέξουμε στη δεκαετία του 1980, όπου ο Reagan εισήγαγε την εικόνα της οικογένειας στην πολιτική σκηνή για να κερδίσει τις εκλογές, μετατοπίζοντας τα πολιτικά του μηνύματα στο προσκήνιο, για να βρούμε τον πρώτο που αντιλήφθηκε πως οι εποχές αλλάζουν. Σταδιακά, στην αμερικανική πολιτική όλοι οι υποψήφιοι –πλην Sanders– βγάζουν τα παιδιά τους στο παλκοσένικο. Η μόδα αυτή δεν άργησε να περάσει τον Ατλαντικό. Εντούτοις, πρέπει να φτάσουμε στις αμερικανικές εκλογές του 2016 για να αντιληφθούμε τις σημαντικές αλλαγές που έχουν συντελεστεί στα εκλογικά σώματα.

Το συγκεκριμένο άρθρο ασχολείται με τον έλεγχο της πληροφορίας, έναν έλεγχο που θυμίζει τις προσπάθειες λογοκρισίας του έντυπου Τύπου από τον 17ο ως και 19ο αιώνα, καθώς και την ανάδειξη της «εικόνας» ως του σημαντικότερου πολιτικού μηνύματος στις εκλογές. Συγκρίνω τις αμερικανικές εκλογές του 2016, που αποτελούν και το σημείο καμπής αυτής της αλλαγής, τις βραζιλιάνικες εκλογές του 2018 καθώς και την περίπτωση Orban και προσπαθώ να αναδείξω τις ομοιότητές τους με την ελληνική περίπτωση.

Η ανάπτυξη του Τύπου και οι προσπάθειες ελέγχου του

Η ανάγκη για γρήγορη και όσο το δυνατόν άμεση πληροφόρηση έγινε εμφανής κατά τα τέλη του 15ου αιώνα. Οι ανακαλύψεις νέων χωρών, η ανάπτυξη του εμπορίου καθώς και οι πολεμικές συγκρούσεις μεταξύ των αυτοκρατοριών είχαν ως αποτέλεσμα την εμφάνιση των πρώτων χειρόγραφων δελτίων ειδήσεων. Τα επονομαζόμενα *avissi*, με αφετηρία την Ιταλία, κυριάρχησαν στην Ευρώπη ως και στις αρχές του 17ου αιώνα. Πρόσβαση στις πληροφορίες αυτές, βέβαια, είχαν μόνο οι πλούσιοι μιας και δεν μπορούσαν να παραχθούν αρκετά χειρόγραφα δελτία και η ζήτηση ήταν μεγάλη.

Η ανάπτυξη του ταχυδρομικού δικτύου έπαιξε σημαντικό ρόλο και στην κυκλοφορία όχι μόνο των *avissi* αλλά και της πληροφορίας. Διπλωμάτες και έμποροι αντάλλαζαν νέα με συναδέλφους τους σε άλλα κράτη γρήγορα και με ασφάλεια· τα νέα αυτά εμφανίζονταν αργότερα και στα χειρόγραφα δελτία. Το 1605 ωστόσο, η ιστορία της μετάδοσης της πληροφορίας θα άλλαζε.

Ο Johan Carolus, κάτοικος του Στρασβούργου και βιβλιοπώλης, είχε τη φαινή ιδέα να εκτυπώσει την πρώτη εφημερίδα, ένα εβδομαδιαίο έντυπο δελτίο ειδήσεων που επικεντρώνονταν κυρίως στη μεταφορά εμπορευμάτων και στη δημιουργία νέων λιμανιών. Η ιδέα του έγινε αμέσως διάσημη· έντυπες εφημερίδες άρχισαν να εμφανίζονται σε κάθε γωνιά της Ευρώπης. Η σημασία τους στη διασπορά ειδήσεων αλλά ταυτόχρονα και στον έλεγχο των ποιων ειδήσεων θα γίνουν κοινωνοί οι

υπήκοοι των ευρωπαϊκών κρατών, έγινε αμέσως εμφανής.

Στη Γαλλία, ο Καρδινάλιος Ρισελιέ έλεγξε πλήρως τη διασπορά της πληροφορίας, αφού το Στέμμα έδωσε το προνόμιο έκδοσης εφημερίδας σε έναν αχυράνθρωπό του, τον Renaudot. Από το 1631 ως και τις παραμονές της Γαλλικής Επανάστασης, η Γαλλία, το μεγαλύτερο ευρωπαϊκό κράτος της εποχής που αριθμούσε πάνω από 20 εκατομμύρια κατοίκους, είχε μόλις μία εφημερίδα, την *Gazette de Paris* που ελεγχόταν από τη βασιλική αυλή. Στη Βρετανία κατά την Αγγλική Επανάσταση (1642-1649) εμφανίστηκαν εφημερίδες που υποστήριζαν σθεναρά μια από τις δύο παρατάξεις, τους Κοινοβουλευτικούς ή τους Βασιλόφρονες. Οι τίτλοι των εφημερίδων, *Mercurius Aulicus* και *Mercurius Britanicus*, αποκαλύπτουν και ποιους υποστήριζαν. Τόσο η γαλλική όσο και οι αγγλικές εφημερίδες αποτελούσαν κυρίως προπαγανδιστικά φύλλα, γεμάτες ψευδείς ειδήσεις ή και επίκληση στον τρόπο των υπηκόων. Ταυτόχρονα με τον πόλεμο στα πεδία των μαχών εξελισσόταν και ένας πόλεμος λέξεων. Η σημασία της προπαγάνδας μέσω των εφημερίδων είχε γίνει κατανοητή από τους σύγχρονους της εποχής· η περίπτωση του Marchamont Nedham είναι χαρακτηριστική. Ο Nedham ήταν ένας ταλαντούχος γραφέας που η προπαγάνδα του έγινε διάσημη κατά την περίοδο της Αγγλικής Επανάστασης. Ο ίδιος ξεκίνησε ως συντάκτης της Κοινοβουλευτικής εφημερίδας *Mercurius Britanicus* για να μεταπηδήσει στους Βασιλόφρονες και στη *Mercurius Pragmaticus*, την οποία παράτησε για να επιστρέψει στους Κοινοβουλευτικούς μετά τη νίκη τους και να γράφει στον *Mercurius Politicus*.

Σε κράτη με χαλαρή κεντρική κυβέρνηση, οι συντάκτες των εφημερίδων ένωθαν περισσότερο ελεύθεροι. Στη χαλαρή ομοσπονδία της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και στις Ενωμένες Επαρχίες της Ολλανδίας οι εφημερίδες δεν αντιμετώπιζαν τους περιορισμούς και τη λογοκρισία που αντιμετώπιζαν τα άλλα κράτη. Για αυτό τον λόγο, στην Ολλανδία αναπτύχθηκαν και ξενόγλωσσες εφημερίδες. Οι εφημερίδες αυτές θεωρούνταν ως οι πιο αξιόπιστες στη μεταφορά των ειδήσεων.

Η προσπάθεια ελέγχου και λογοκρισίας του Τύπου συνεχίστηκε και στον επόμενο αιώνα. Στη Βρετανία, η κατάσταση είχε βελτιωθεί λόγω της ύπαρξης του αστικού κοινοβουλευτισμού ο οποίος και απαιτούσε την κυκλοφορία εφημερίδων που πρόσκεινταν στα δυο κόμματα της εποχής. Η Αμερικανική Ανεξαρτησία και η Γαλλική Επανάσταση αποτέλεσαν το έναυσμα για μια πιο ελεύθερη και ανεξάρτητη δημοσιογραφία. Παρ' όλα αυτά, στην Ιστορία δεν υπάρχει ποτέ μια ευθεία γραμμή που οδηγεί προς την πρόοδο. Σε κάποια κράτη η Ελευθεροτυπία εδραιώθηκε, όπως Γαλλία, ενώ σε άλλα ο έλεγχος του Τύπου έγινε ασφυκτικός, όπως στη Γερμανία.

Η «άνοιξη» ενός ελεύθερου και ανεξάρτητου Τύπου, τουλάχιστον δίχως διώξεις δημοσιογράφων ή λογοκρισία ή κλείσιμο εφημερίδων, ξεκίνησε στον επονομαζόμενο Δυτικό κόσμο μετά το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου. Ο έντυπος, ο τηλεοπτικός και ο ψηφιακός Τύπος αναπτύχθηκαν με κύριο γνώμονα την ελευθερία της έκφρασης. Εξαιτίας του ανταγωνισμού στην ενημέρωση, η μετάδοση της είδησης περνούσε από αρκετούς ελέγχους πριν αυτή κοινοποιηθεί. Η σημασία της εγκυρότητας ήταν επιβεβλημένη σε μια περίοδο άκρως πολιτικοποιημένη. Εννοείται πως η εκάστοτε εξουσία συνέχιζε να έχει τους δικούς της πομπούς μεταφοράς της είδησης, η κοινωνία των πολιτών ωστόσο αναγνώριζε

τον ρόλο του καθενός. Η ευημερία του Δυτικού κόσμου κατά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα οδήγησε σταδιακά και στην αδιαφορία των πολιτών προς τα κοινά. Η εμφάνιση επιχειρηματιών στον Τύπο και η δημιουργία τεράστιων εταιρειών ενημέρωσης που αλληλοδιαπλέκονταν μετέτρεψαν την παρουσίαση των ειδήσεων ως προνόμιο της ελίτ. Κάτι τέτοιο θα άλλαζε τόσο το μιντιακό τοπίο όσο και την ποιότητα της ενημέρωσης. Η υποψηφιότητα του Donald Trump στις αμερικανικές εκλογές του 2016 και ο τρόπος χρήσης των Μέσων ενημέρωσης μπορεί να μην ήταν το πρώτο, σίγουρα ωστόσο ήταν το καίριο χτύπημα για την αλλαγή αυτή στα ΜΜΕ.

Η περίπτωση Donald Trump

Η αρχή λοιπόν έγινε με την εκλογή του Donald Trump το 2016. Ο Trump, πανέξυπνος και κυνικός καθώς είναι, αντιλήφθηκε πως ο τρόπος για να ανέλθει στην εξουσία ήταν από μέλος των Δημοκρατικών να «μετεγγραφεί» στους Ρεπουμπλικάνους. Οι αρχικές διαφωνίες των στελεχών του κόμματος κάμφθηκαν με έναν απλό τρόπο· την ενσωμάτωση των θεωριών συνωμοσίας στις ομιλίες του Trump. Ο Trump κανονικοποίησε με τον πολιτικό του λόγο όλες τις θεωρίες συνωμοσίας που ανθούν παγκοσμίως στην άκρα δεξιά, αυξάνοντας με αυτόν τον τρόπο τους ψηφοφόρους των Ρεπουμπλικανών με άτομα που απείχαν από τις εκλογές μιας και τις θεωρούσαν «συστημικές».

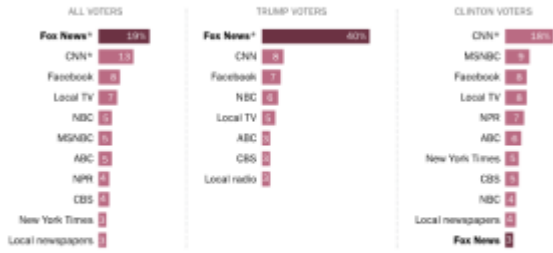
Επιπλέον, ο Trump είχε και ένα άλλο πλεονέκτημα, αυτό του Fox News. Το Fox News, κάτω από την αρχισυνταξία του Roger Ailes, είχε μετατραπεί σε πομπό ψευδών ειδήσεων. Ο Ailes ήταν ο πρώτος, και δυστυχώς όχι ο τελευταίος, που έκανε πραγματικότητα τη φράση «είδηση είναι ό,τι μας συμφέρει», μετατρέποντας το Fox News στη ναυαρχίδα ψευδών ειδήσεων και τρόμου του Trump. Οι επιθέσεις και οι ψευδείς ειδήσεις από το επιτελείο του Trump απέναντι στους αντιπάλους του κατείχαν τη μερίδα του λέοντος, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά κυρίως κεντροαριστερών και αριστερών υποψηφίων ήταν πολύ πιο χαμηλά. Ισχύει, αν παρακολουθήσει κάποιος τις καμπάνιες θα αντιληφθεί πως ο Sanders, ο αριστερός υποψήφιος των Δημοκρατικών, επικεντρωνόταν μόνο στην πολιτική ατζέντα.

Απέναντι στο Fox News υπήρξαν τα κατεξοχήν ειδησεογραφικά δίκτυα του CNN, CBS κ.α. Ενώ αυτά τα δίκτυα πρόσκεινται στους Δημοκρατικούς, λόγω δημοσιογραφικής δεοντολογίας δεν απέκρυπταν ειδήσεις που ήταν αρνητικές προς την Clinton. Έτσι, το σκάνδαλο με τα e-mails της Δημοκρατικής υποψηφίου παίχτηκε από όλα τα Μέσα, ενώ η «Δημοκρατική» New York Times διεξήγαγε ολόκληρες έρευνες για το σκάνδαλο. Κάτι ανάλογο ωστόσο δεν συνέβη με τα σκάνδαλα για σεξουαλικές παρενοχλήσεις υπαλλήλων από τον Trump, μιας και τα Ρεπουμπλικανικά Μέσα τα απέκρυπταν. Φάνηκε πως η απόκρυψη αυτή ήταν επιτυχής. Όπως αποδεικνύεται από το γράφημα παρακάτω, οι ψηφοφόροι του Trump παρακολουθούσαν κατά 40% Fox News, όταν οι αντίστοιχοι της Clinton είχαν μια πιο σφαιρική ενημέρωση.

Fig. 1: Ποιους ειδησεογραφικούς τηλεοπτικούς σταθμούς παρακολουθούσαν οι Αμερικανοί ψηφοφόροι κατά τη διάρκεια των εκλογών του 2016. Πηγή: Pew Research Center

Fox News dominated as main campaign news source for Trump voters; no single source as pronounced among Clinton voters

% of voters who named _____ as their "main source" for news about the 2016 campaign

* Among this group of voters, this source was named significantly higher rates than the source below it. Significance of any other relationships provided upon request.
Note: Sources shown are only those that were named by at least 3% of each group. Results are based on responses to open-ended questions; respondents could write in any source they chose.
Source: Survey conducted Nov. 29-Dec. 12, 2016.
*Using: Clinton voters divided in their main source for election news"

PEW RESEARCH CENTER

Την ίδια στιγμή, στα social media, οι Δημοκρατικοί διεξήγαγαν μια κλασική προεκλογική μάχη εντάσσοντας το πρόγραμμά τους σε ό,τι έλεγαν, ενώ ο Trump αναμετάδιδε ψευδείς ειδήσεις από αμφιβόλου ποιότητας σελίδες περί αντικατάστασης πληθυσμού. Το παράδειγμα με την παρουσίαση του προγράμματος των Δημοκρατικών στα Ισπανικά και το πώς ο Trump το κατηγόρησε είναι ενδεικτικό. Παρά ωστόσο την συγκεκριμένη στόχευση των Μέσων που πρόσκεινται στους Ρεπουμπλικάνους, οι ΗΠΑ δεν έχασαν την πολυφωνία στην παρουσίαση των ειδήσεων, κάτι που δεν

ισχύει στα επόμενα παραδείγματα.

Η περίπτωση Jair Bolsonaro

Στις εκλογές του 2018 στη Βραζιλία αναμετρήθηκε ο Αριστερός Fernando Haddad με τον Ακροδεξιό Jair Bolsonaro. Ο Bolsonaro ακολούθησε μια διαφορετική τακτική από εκείνη του Trump. Αρνήθηκε να συμμετάσχει σε οποιοδήποτε debate βρίσκοντας διάφορες δικαιολογίες, ώστε να μην παρουσιάσει το πρόγραμμα του. Ήταν η πρώτη φορά από τον εκδημοκρατισμό της Βραζιλίας που ένας υποψήφιος δεν εμφανιζόταν να αντιπαρατεθεί με τον πολιτικό του αντίπαλο. Η προσέγγιση του προς τους μιντιάρχες της χώρας στέφθηκε με επιτυχία. Μπορεί να μην μοίρασε εκατομμύρια, ωστόσο πέτυχε να αποσιωπήσουν το εκλογικό του πρόγραμμα, κυρίως απέναντι στους φτωχούς, στους μη-λευκούς και στις γυναίκες. Όσοι δημοσιογράφοι προσπαθούσαν να τα εγείρουν, βρίσκονταν απολυμένοι. Τα media δε που ελέγχονταν από την Εκκλησία είχαν πάρει σαφή θέση υπέρ του. Εκείνο ωστόσο που έκρινε τη μάχη ήταν η αθρόα διασπορά ψευδών ειδήσεων μέσω Facebook και μηνυμάτων που στέλνονταν μέσω Whatsapp. Το ποσοστό των ψευδών νέων που εξέδιδε ο Bolsonaro έφτασε το 42%. Έτσι, παραμονές των εκλογών, πάνω από 120 εκατομμύρια ψηφοφόροι έλαβαν τέτοια μηνύματα στα κινητά τους.

Η περίπτωση Orban

Στην Ουγγαρία, ο Orban βρίσκεται στην εξουσία από το 2010. Από τότε έχει καταφέρει και έχει υπό τον έλεγχο του το 80% του Τύπου. Το Kesma Foundation, που ιδρύθηκε από το κόμμα του, αριθμεί πάνω από 500 ειδησεογραφικούς οργανισμούς, ενώ και η κρατική τηλεόραση έχει μετατραπεί σε προπαγανδιστικό μηχανισμό. Ο έλεγχος που ασκείται στα Μέσα είναι ασφυκτικός. Οι δημοσιογράφοι υπόκεινται συχνά σε ελέγχους από τις αστυνομικές δυνάμεις, ενώ συχνές είναι και οι καταγγελίες περί ξυλοδαρμών. Η αντιπολίτευση δεν ακούγεται παρά ελάχιστα, ίσα ίσα ώστε να μην θεωρηθεί το πολίτευμα ως απολυταρχικό. Η αξιωματική αντιπολίτευση κατέχει ένα 12% του τηλεοπτικού χρόνου των ειδήσεων, ένα ποσοστό που πλησιάζει πολύ εκείνο της επόμενης χώρας.

Η κατάσταση της Ελλάδας

Η επόμενη χώρα είναι η Ελλάδα. Πολύς λόγος άλλωστε γίνεται για την 107η θέση που ανήκει η

Ελευθερία του Τύπου στη χώρα μας, ωστόσο το ενδιαφέρον ερώτημα που προκύπτει είναι το εξής: σε ποια κατηγορία από τις παραπάνω ανήκει;

Μπορούμε να πούμε πως έχει πάρει στοιχεία και από τις τρεις περιπτώσεις, ωστόσο φαίνεται ξεκάθαρα πως η ΝΔ του Κυριάκου Μητσοτάκη ακολουθεί περισσότερο τις περιπτώσεις της Βραζιλίας και της Ουγγαρίας. Και αυτό γιατί η ίδια η φύση του πολιτεύματος των ΗΠΑ καθώς και η ισχυρή παρουσία των Δημοκρατικών αποκόπει κάθε προσπάθεια απόλυτης κυριαρχίας στην ενημέρωση. Μια από τις πρώτες κινήσεις του Πρωθυπουργού το 2019, με την ανάληψη της εξουσίας, ήταν να τεθεί επικεφαλής του ΑΠΕ-ΜΠΕ, δηλαδή του Αθηναϊκού-Μακεδονικού Πρακτορείου Ειδήσεων, ελέγχοντας με αυτό τον τρόπο τις ειδήσεις που εισέρχονται στη χώρα. Η άλλη κίνηση, που αξίζει να αναφέρουμε, ήταν ο έλεγχος των Μυστικών Υπηρεσιών της χώρας. Το ΑΠΕ-ΜΠΕ λοιπόν συγκεντρώνει τις ειδήσεις που διαχέονται έπειτα στα ελληνικά ΜΜΕ, ώστε να μειωθεί ο όγκος δουλειάς των δημοσιογράφων. Η σημασία του ελέγχου του ΑΠΕ-ΜΠΕ φάνηκε και τελευταία. Στη συνέντευξη του στο CNN, ο Πρωθυπουργός δεν μπόρεσε να κάνει στην δημοσιογράφο την γνωστή ερώτηση 'Have you been to Samos?', όταν εκείνη του έδειξε το βίντεο από την έρευνα των NY Times περί επαναπροώθησης μεταναστών και μωρών.

Το κοινό που μοιράζεται με τον Trump είναι φυσικά πως έχει και εκείνος το δικό του Fox News, τον ΣΚΑΙ. Το κοινό που έχει με τον Bolsonaro είναι τα μηνύματα που στάλθηκαν για να ακυρωθούν τα ψηφοδέλτια των αντιπάλων όπως και η αλλεργία του για ένα κανονικό, ελεύθερο debate. Το κοινό με τον Orbán είναι ο έλεγχος του Τύπου. Εκτός του Contra Channel, όλα τα άλλα κανάλια πρόσκεινται στην κυβέρνηση. Η προσπάθεια της προηγούμενης κυβέρνησης να φορολογήσει τους μιντιάρχες και τα 60 εκατομμύρια που μοιράστηκαν από τη σημερινή κυβέρνηση, με την παράλληλη επιστροφή των χρημάτων που φορολογήθηκαν τότε, αποτέλεσαν την κίνηση-ματ για τον πλήρη έλεγχο της ενημέρωσης. Ο χρόνος που έχει στη διάθεσή της η αξιωματική αντιπολίτευση στην Ελλάδα είναι στο 16-18%, όταν οι ειδήσεις για την κυβέρνηση καλύπτουν το 80% των πολιτικών δελτίων. Δεν χρειάζεται να αναφερθούμε στο τι ισχύει για τα υπόλοιπα κόμματα.

Μπροστά σε όλη αυτή την συντονισμένη επίθεση για την Ελευθεροτυπία, τα αριστερά και κεντροαριστερά κόμματα εμφανίζονται μουδιασμένα. Το παλιό ταμπού πως «η επικοινωνία δεν είναι πολιτική» φαίνεται πως τα κρατάει δέσμια μιας ιδεοληψίας που ελάχιστη σχέση έχει με την πραγματικότητα. Η επικοινωνία είναι πολιτική, η πολιτική δεν είναι μόνο επικοινωνία. Εκτός της περίπτωσης του Orbán, στα υπόλοιπα κράτη που παρουσίασε η μελέτη η απάντηση ήρθε τόσο με την υιοθέτηση των νέων αυτών μέσων όσο και με τη χρήση παλαιών, πετυχημένων συνταγών. Ο αντίπαλος του Bolsonaro, ο Lula, διεξήγαγε έναν πολιτικό αγώνα μηνών, επισκεπτόμενος τόσο ο ίδιος όσο και τα στελέχη του τους πολίτες πόρτα-πόρτα, δείχνοντας έμπρακτα πως ζει και αναπνέει ανάμεσά τους. Στις Η.Π.Α. οι Δημοκρατικοί, παρά την ατυχή επιλογή Προέδρου, διεξήγαγαν μια συγκλονιστική καμπάνια ενημέρωσης, θυμίζοντας τις εποχές του 1970 και του πολέμου του Βιετνάμ. Δυστυχώς, στην Ουγγαρία, ο Orbán έχει πετύχει με την αλλαγή του Συντάγματος να ελέγχει όλους τους αρμούς της εξουσίας, μετατρέποντας τη χώρα του σε μια κατ' επίφαση δημοκρατία.

Ο κίνδυνος για την Ελλάδα λοιπόν είναι αυτός, να μετατραπεί σταδιακά σε Ουγγαρία. Η δήλωση του Αντιπροέδρου της κυβέρνησης Άδωνι Γεωργιάδη για πλήρη έλεγχο των δύο επόμενων Βουλών από τη ΝΔ για τις συνταγματικές αλλαγές που επιθυμεί η κυβέρνηση δεν αναφέρονταν μόνο στα Ιδιωτικά Πανεπιστημιά. Η παράλληλη παραίτηση των Δικαστών του Αρείου Πάγου, μια παραίτηση που θυμίζει έντονα το παρόμοιο ουγγρικό σκηνικό καθώς και η παρουσία του Βορίδη στο Υπουργείο Εσωτερικών προϊδεάζουν για τα χειρότερα.